

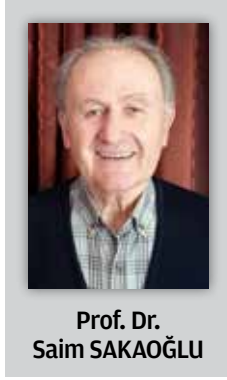


### BİR FOTOĞRAFIN HATIRLATTIKLARI: 2

## CAHİT SITKI TARANCI'YI ANMA DERSİ

**H**aziran 1951'de, beş yıldan beri öğrencisi olduğum Hâkimiyeti Milliye İlkokulu'ndan şehadetname almaya hak kazanıyordum. Günümüzün diploması yerine geçen bu belge ile orta dereceli okulların birinci kademesine kaydolma hakkını elde ediyordum. Rahmetli babam, o yılın Eylül başlarında elimden tuttuğu gibi Konya Lisesi'nin orta bölümüne kaydettiriverdi. Bu kayıt olayını değişik yazılarımda dile getirdiğim gibi, basım için sırasını bekleyen *Konya Liseli Yıllarım* adlı hatıra kitabımda da geniş boyutlarıyla ele alınmıştır.

Yıllar yılları kovaladı ve onlar birer birer akıp gidiverdi. Takvimler artık 1956-1957 öğrenim yılını gösteriyordu. O ders yılının başlarında ünlü şairimiz Cahit Sıtkı Tarancı aramızdan ayrılmıştı: 13 Ekim 1956. Vefat ettiğinde ülkemizin en çok sevilen şairlerinin başında gelmekteydi. 1946 yılında Cumhuriyet Halk Partisi Şiir Yarışması'nda birinciliğe layık bulunmuş, şiiri *Otuz Beş Yaş* özellikle gençlerin dillerinden ve hatıra defterlerinden düşmez ol-



Prof. Dr.  
Saim SAKAOĞLU

muştı. O bu birinciliğe layık bulunduğu anda 36 yaşında idi.

O yıl Konya Lisesi'nin 5 C şubesinde öğrenci idim. Ortalama 45 kişilik sınıfımızın bütün öğrencileri erkek idi. 'ortalama' dememizin özel bir sebebi vardı. Çünkü gelen giden öğrenci sayısı oldukça fazlaydı. Hatta bir arkadaşımız geldikten birkaç ay sonra tasdiknamesini alıp başka bir liseye gidivermişti. Bizim gibi beşinci sınıfı okuyan kız öğrenciler ise B şubesini şereflendiriyorlardı.

Edebiyat derslerimize Kemal Or Bey geliyordu. Konyalılar onu daha başka özelliklerinden ötürü de tanıyacaktı. 1983 genel seçimlerinde Anavatan Partisi'nden milletvekili olmuştu. Hatta pek çoklarımız bilmez veya hatırlayamadı, o TBMM'de Millî Eğitim Komisyonu Başkanı idi.

Kemal Bey çok farklı bir öğretmen idi. İlk haftalar hemen hemen hiç ders işlemedi ve bize dünya şairlerinden örnek şiirleri yazdırdı. Charles Baudlaire'den İçe Kapanık ve İnsan ve Deniz, Cahit Sıtkı Tarancı'dan *Abbas*,

Paul Verlaine'den *Gök Öyle Mavi...* ve Şiir Sanatı, Fuzûlî'den iki gazel, iki murabba ve dört kıta ve Ali Şir Nevaî'den bir gazel... Evet, bizler, kendisi de bir şair olan ve bir de şiir kitabı olan hocamızdan şiir zevkini yakalamaya çalışıyorduk.

İşte bizim 5 C şubesi olarak ölümünden 47 gün sonra, öğretmenimizin hoşgörüsü ile bir edebiyat dersini Tarancı'ya ayırmıştık. Zaten sınıfımızda şair arkadaşlarımız da vardı. Bunların başında Önal Vasıf Öztaş ile İzzet Şahin geliyordu. Düzenleyici arkadaşlarımız kim idi, hatırlamıyorum ama sınıfımızda edebiyat meraklısı olarak bilinenler birer şiir okumuşlardı, Tabii bazılarımızın ellerinden de şairimiz kitapları düşmüyordu.

Yıllar sonra bu güzel günü bir yazımın ara konularından biri olarak ele almıştım. İşte o yazımın ilgili bölümü:

### **CAHİT SITKI'YA ANDIĞIMIZ GÜN**

“Cahit Sıtkı Tarancı, bana göre edebiyatımızın iki Cahit'inden biridir. Ne yazık ki *Otuz Beş Yaş* şairini tanıyamadım, o 46 yaşında iken aramızdan ayrıldığında (04 Ekim 1910 Diyarbakır-13 Ekim 1956 Avusturya) ben lise öğrencisi idim. Daha uzun ömürlü olan adaşı Cahit Külebi'yi (20 Aralık 1917 Niksar-20 Haziran 1997 Ankara) ise yakından tanımamın ise güzel bir hatırası vardır: O, 1966 yılında, Tokat Gazi-osmanpaşa Lisesi'nde stajyer edebiyat öğretmeni iken beni Millî Eğitim Bakanlığı adına tefişe gelen müfettişimdi.”

“Tarancı'nın ölümünün 47. gününde, 5 C sınıfı olarak bir *Ta-*



**Cahit Sıtkı Tarancı (1910-1956)**



**Mahmut Cahit Külebi (1917-1997)**

*rancı Günü* düzenlemiştik. Sınıfımızın birkaç da şairi (Şahin, Öztaş) vardı. Böylece arkadaşlarımızıza güzel bir anma günü yaşatmış olduk. Program, 28 Kasım 1956 Çarşamba gününün dördüncü ve son dersinde yapılmıştı. Fotoğrafımız, okulumuzun ön bahçesinde, saat 12.07'de çekilmiş. Ellerimizdeki kitapların ikisi *Otuz Beş*



Yaş, biri de *Düşten Güzel*... Fotoğrafımızı süsleyenler kimler mi? Sınıfımız erkeklerden oluştuğu için hiçbir kız arkadaşımız yok... (ayaktakiler) Erdinç Kocabayıkoğlu, Önal Vasıf Öztaş, İzzet Şahin, Celaledin Hidayetoğlu, Doğan Dağdeviren (çömelenler) Muammer Doğan, Cevdet Erdost, Yılmaz Özlen, Saim Sakaoğlu. Bu dokuzlu'dan Öztaş ile Hidayetoğlu'nun aramızdan ayrıldığını biliyorum."

"Konya Lisesi'nden 60 Yıllık Çizgiler: Dile Gelen

Fotoğraflar", *Herşeye Dair*, 3 (9), Ocak-Şubat-Mart 2016, 58-61.

Liseden mezun olduktan sonra (Haziran 1959) bu arkadaşlarımdan sadece ikisiyle görüştüğümü hatırlıyorum. Sevgili Öztaş'la üniversite tatillerinde görüşüyorduk. Hem ikimizin de edebiyata ilgisi sürüyordu, hem de evleri bizim eve üç yüz metre ileride idi. *Anahtar* dergisiyle ilgileniyordu. Hatta benim Özdemokrat

Konya gazetesinde yayımlanan "Aydınlık Ötesinde Birileri" (14 Ağustos 1959, 2) adlı yazımı beğenmiş, *Anahtar* (Ankara) dergisine de [1 (15) Eylül 1959, 22] almıştı.

Öztaş için hazırladığım, ancak tamamlayamadığım çok uzun bir yazıyı da tamamlamak arzusunda'yım. Sevgili Hidayetoğlu'na gelince... 29 yıl sonra Konya'ya temelli olarak dönüş yaptıktan bir süre sonra Selçuk Üniversitesi'nin, şimdi Necmeddin Erbakan Üniversitesi'ne bağlı Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi olarak bağlanan birimine dekan olarak atanmıştım. Nerede olduğumu bilmiyordum, hatta hayatta olduğunu da bilmiyordu. İki yıl sonra bir isteği için ziyaretime gelmişti. O son görüşümüz olmuştu.

Öbür arkadaşlarımdan hiç birinden haber alamadım. 32 yıldan beri Konya'dayım, hiç birinin adına bir yerlerde rastlamadım. Üniversiteye gidenler, Kayseri türküsünde olduğu gibi, memle-

ketlerini unutmuşlar mıydı acaba? Belki diyorum, bu yazımı okuyan dikkatli okuyucularım bu arkadaşlarımdan tanıdıkları hakkında biraz bilgi verir.

\*\*\*\*\*

EK: Bu yazımızın bilgi notu, Sayın Kemal Or hocamı makamında ziyaret etmemle ilgilidir.

Ülkemizde birkaç üniversitenin olduğu günlerden beri uygulanan Üniversiteler Kanunu vardı. O, hep 1750 diye anılırdı. Ben o kanuna göre asistan, doktor ve doçent olmuştum. Derken 1983 yılında çıkarılan 2547 Sayılı Üniversiteler Kanunu uygulanmaya başlandı. Ben de bu yeni kanuna göre profesör olup Konya'ya gelmiştim.

Yeni kanun belki çok iyi niyetlerle hazırlanmıştı ama iş uygulayıcılara kalıyordu. Erzurum'da, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet gösteren Kâzım-karabekir Eğitim Enstitüsü de şehirdeki dört yüksek öğretim kurumundan biriydi. O önce dört yıla çıkartıldı, derken adı Yüksek Öğretmen Okulu'na çevrildi. Ve sonunda Atatürk Üniversitesi'ne yeni bir fakülte olarak bağlanıverdi. Bu arada üniversite yöneticileri, zaman zaman olduğu gibi yanlış uygulamalara başlamıştı.

Öğretmen olarak onlarca aile parçalanıyor, olmadık yerlere âdeta sürgün ediliyorlardı. Bu öğretmenler, 'Birlikten kuvvet doğar' düşüncesinden yola çıkarak oluşturdukları bir ekibi Ankara'ya gönderdiler. Ulaşabildikleri her makam sahibinin kapısına dayanıyorlardı. Galiba onlardan biri, öğretmenleri Millî Eğitim Komisyonu Başkanına yönlendirmiş. Üç kişilik ekibin üyeleri başkanı tanııyorlar. Özel kale-

mine ulaşmış bir randevu koparıyorlar. Oranın kuralı imiş, bir önceki istek sahibi dileğini dile getirirken bir sonraki de onu yan koltuklar da beklemiş. Neyse, Erzurum ekibi başkanın karşısında yer alıp geliş sebeplerini dile getirdikten sonra kendilerini tanıtıyorlar. Eşim de o gün ekibin sözcüsü durumunda. Başlıyorlar kendini tanıtmaya:

"Atatürk Üniversitesi Kâzım-karabekir Eğitim Fakültesi öğretim görevlilerinden Yurdanur Sakaoğlu..."

Eşim devam edecekken Kemal Bey söze girerek şöyle bir soru yöneltiyor:

"Siz, bizim Saim'in nesi oluyorsunuz?"

Cevap hazır:

"Eşi oluyorum efendim."

Erzurum ekibinin işi orada çözümlüyor. Kemal Bey hemen telefona sarılıp bir yerlere direktif veriyor:

"Gelen arkadaşlarımızın işlerini hallediniz!"

O yıllarda cep telefonu ne geçer... Ceplerde jeton, bulunabilen bir uygun kulübelerden telefon edilecek. Erzurum'da bütün kulaklar Ankara'dan gelecek haberlerde. Ertesi gün bütün sorunlar çözümlü bizimkiler Erzurum'a dönünce öğretmenler arasında bir şehir efsanesi oluşuyor:

"Bak yahu şu Saim Hoca'nın işine... Bizimkilerin işlerini taa buradan, sonuçlandırırverdi!"

Hocam, beni belki lise öğrenciliğimden hatırlamayacaktır ama asistan olduktan sonra Konya gazeteleri ve dergileri ile orada düzenlenen bazı toplantılara katılmam onun, beni yeniden tanıması anlamını taşıyordu.

Biliyor musunuz sevgili oku-



Kemal OR (1924-1987)

yucularım, Kemal Or hocamı yıllar sonra *Konya Ansiklopedisi*'nde ben yazdım. Anlamalı bir yazı: Öğrencisi hocasını bir ansiklopedi maddesi olarak yazıyor. Mekânı cennet olsun. Onun öğretmenliği dönemiyle ilgili o kadar çok hatıram var ki, belki bir gün bunları ayrı bir yazı konusu olarak ele alabilirim.

Bu arada Tarancı ile ilgili şu birkaç küçük bilgiyi de ekleyiverelim:

Tarancı, şair ve yazar olup tam adı, *Hüseyin Cahit Tarancı*'dir. O başta hikâyelerinin bazıları olmak üzere *Cevad Sadık* ve İrfan Kudret takma adlarını da kullanmıştır.

Öğreniminin bir bölümünü doğduğu yerde tamamlarken orta öğrenimini, İstanbul'da Saint-Joseph Lisesi'nde dört yıl okuduktan sonra sınavla geçtiği Galatasaray Sultanisinde (lise, 1931) bitirir. Mülkiye Mektebi (Siyasal Bilgiler Okulu) ve Yüksek Ticaret Okulu'ndaki öğrenimini yarıda bırakır. Öğrenci iken de Sümerbank'ta memur olarak ça-

lışmaya başlar.

Daha sonra, yükseköğrenimini tamamlamak için Paris'e (1938) gider, ancak İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine ülkemize dönmek (1940) zorunda kalır. 1941-1943 yılları arasında Ankara, Balıkesir Burhaniye ve Erzurum Ilıca'da askerliğini yapar. Bir süre, İstanbul'a taşınmış olan babasının yanında ticaretle meşgul oldu.

Cahit Sıtkı'nın ilk şiirleri lise öğrencisi iken İstanbul'da yayımlanan *Muhit* ve *Servetifünûn-Uyanış* (1930-31) dergilerinde yayımlanmaya başlar. Sonraki yıllarda şiir, hikâye ve nesirlerini, çoğu İstanbul'da yayımlanan; *Varlık*, *Yücel*, *İnkılapçı Gençlik*, *İnsan*, *Gündüz*, *Akpınar*, *Kültür Haftası*, *Demet*, *Ülkü*, *Pınar*, *İşte İstanbul*, *Yaratış* ve *Ankara* dergileri ile *Cumhuriyet*, *Akşam* (sanat sayfası), *Vatan* (sanat yaprağı) ile *Sanat ve Edebiyat* gazetesinde yayımlar..

Kitaplarından bazıları ise şunlardır:

**Şiir:** *Ömrümde Sükût* (1933), *Otuz Beş Yaş* (1946), *Düşen Güzel* (1952), *Sonrası* (1957).

Hikâye: *Cahit Sıtkı Tarancı'nın Hikâyeciliği ve Hikâyeleri* (Selahattin Önerli tar. derlendi, 1976).

Mektup: *Ziya'ya Mektuplar* (Galatasaray Lisesinden arkadaşı şair Ziya Osman Saba'ya 1930-46 arasında gönderdiği mektuplar, ölümünden sonra derlendi, 1957).

Nesir: *Yazılar* (makaleler, konuşmalar, yanıtlar, haz.: Hakan Sazyek, 1992).

**İnceleme:** *Peyami Safa* (1940).

(Son bölümü için yararlanılan kaynak: www.biyografya.com)

Ahmet  
ÇELİK



## ERMENEKLİ HASAN RÜŞTÜ VE “KÜLÂH-I MEVLEVİ” ŞİİRİ

**M**evlevîlerin başa giydikleri başlıklara “külâh” veya “sikke” adı verilir. Yünden yapılan ve 45-50 cm. uzunluğunda olan bu külâhlar genellikle kahve veya bal renginde bazen de beyaz renkli olarak imal edilirdi.

Mevlevilikte “külâh giymek” önemli hak ve mazhariyetti. Çünkü tasavvufî yönden kişinin alınının akıyla mertebeleri aştığının bir işareti olduğu için külâhın giydirilmesi bizzat şeyhin eliyle Cuma veya Pazartesi günlerinde icra edilen “Sikke tekbirleme” denilen özel bir merasimle gerçekleştirilirdi. Bundan sonra ömür boyu baştan çıkarılmaması esas olan külâh/sikke, daima mübarek ve muazzez olarak kabul edilir, giyerken ve çıkarırken, kenarı hafifçe öpülürdü.

Mevlevî tarikatında üç çeşit külâh mevcuttu.

**1. Külâh-ı teberrük:** Geçici bir müddetle ve Mevlevîliğe ilgi duyan kişilerin gönlünü ısındırmak amacıyla giydirilmesine izin verilen külâhın adıydı. Buna “emânet külâhı” da denilirdi.

**2. Külâh-ı irâdet:** Verilen görevleri en iyi şekilde yerine getiren, dergahın mutfağında binbir gün süren “çile” imtihanlarını başarı ile gerçekleştiren dervişlere giydirilen külâhtı. Bu külâhı giyen, ömrünün sonuna kadar onu başında taşırdı.

**3. Külâh-ı hilâfet:** Mevlevî tarikatında tasavvufî hilâfet alan ve şeyhlik makamına yükselen kimselere giydirilen özel destarlı sikkeydi.

Çok az da olsa bir kusur işleyen dervişe uygulanan cezalardan biri de başındaki külâhın ve üzerindeki hırkasının alınmasıydı. Buna «Ser u pây etmek» denilirdi. Bu, geçici bir





Ermenekli Hasan Rüstü Konya Lisesinde.

süre dergâhtan uzaklaştırılmak demek olan “**seyahat**”tan daha ağır bir cezaydı. Çünkü seyyah **derviş**, **sikkelerini**, **hırkasını**, **tennuresini** alarak, başka bir **Mevlevihane**’ye giderek oraya yerleşip, ıslah-ı nefiste bulunabilirdi. Fakat “**Ser u pây**” olanı, hiçbir Mevlevihane kabul etmezdi.<sup>(1)</sup>

### **KÛLÂH-I MEVLEVÎ ŞİİRLERİ**

İzmir Mevlevihanesi şeyhlerinden Mehmet Nureddin Efendi (1858-1920), İzmir’de yayınlanan Ahenk gazetesine 20 Şubat 1329/5 Mart 1914’te bir ilan vererek “Külâh-ı Mevlevî” adı altında herkesin katılabileceği bir şiir ilanını yapar.

Şeyh Nureddin Efendi ilanında şöyle demektedir: “Bazı udebâ ve muhibbân-ı tarikat taraflarından “na” harf “revisi” ve “**Külâh-ı Mevlevî**” redifi ile nazm edilen eş’âr “**Külâh-ı Mevlevî**” serlevhası altın-



Mehmet Nureddin Efendi

(1) Bakınız: Hasan Özönder, Tarihi Boyunca Mevlevî Kıyafetleri ve Sembolik Anlamları. Konya, 2006



Konya Valisi Mehmet Ferid Paşa ve Mevleviler

da taraf-ı daiyânemden tab' ve neşr ettirilecektir. Bazı zevât-ı muhteremenin bu tarzda söyledikleri şiirlerden birer beytini takdim ediyorum. Bunlar beş beyitten on sekiz beyite kadardır. Bu revî ve redif üzere ihdâ buyuracak olan zevât-ı kirâmın doğ-

ruca nam-ı dervîşhâneme göndermeleri niyaz olunur. İzmir Mevlevî Şeyhi Nûreddîn el-Mevlevî<sup>(2)</sup>

Bu ılandan bir hafta sonra istenen tasavvuf kültürüyle yetişmiş ve Mevlevî muhibbi birçok şairden şiirler gelmeye başlar ve Ahenk gazetesinde bir hayli şiir birikir. Sayısı altmış altıyı bulan bu şiirler 1914 Mart ve Nisan aylarında Ahenk gazetesinde "Külâh-ı Mevlevî" başlığı ile yayımlanır.

Şiirleri yayımlananlar arasında **Şair Eşref**, Manisa Mevlevîhanesinden Mesnevihan **Mehmet Hilmi Dede**, **Celal Paşa**, Doktor Faik Paşa, Hüseyin Avni (İzmir Orman Kontrol Memuru), Kâmil (Mektubei Vilayet), İzmir eski hâkimi Ebunnizam Ferit, Soma'dan müderris Şeyhzade Kasım Şükrü, Doktor Fahri Paşa, Mansurizade Said, **Abdülhalim Memduh**, Doktor Şükrü, Akhisarlı Musa Kazım, Muallim Sadi (İzmir'den), **Bursa eski valisi Reşit**, **Rıfai Şeyhi Üsküplü Saadeddin Sırrı**, Demirci Mevlevîhanesi Şeyhi Nuri, Melekzade Fuat, Kütahya Mevlevîhanesinden Çizmecizade Vehbi, İzmir Mevlevîhanesinden Derviş İsmail Butuni, Ah-



Mehmet Nureddin Ahenk'teki çağırısı

(2) Ahenk, 20 Şubat 1329/5 Mart 1914 sy. 5366, s.2.





Mevlevi alayı

met Asım (Basmahane Palamut aşar kâtibi), Mustafa Hayri (Foça Atik Fener memuru), Ragıp Paşazade Mehmet Ali, Ebulfikri Rıza (Kasabalı), Mehmet Vefa (Medresetül-vazin talebelerinden), Ahmet Ziya (İzmir Merkez Aşar İkinci kâtibi) ve Harputi Ahmet Ferit (Dersim sancağı müddei umumisi/savcısı) şiir yazarlar arasındadır. Ayrıca son dönem kadın şairlerimizden Veliye Şükrü ve Huriye İsmail'in de şiirleri mevcuttur.<sup>(3)</sup>

Bu şiirlerin bazılarını dönemin en önemli tasavvuf dergisi olan Cerride-i Sufiye de Ahenk gazetesinden iktibas edilerek yayınlanmıştır.

### **ERMENEKLİ HASAN RÜŞTÜ'NÜN KÜLÂH-I MEVLEVİ ŞİİRİ**

Ahenk gazetesinde yayınlanan şiirlerden birisi de o sırada İzmir'de bulunan "Kel Şair" diye tanınan **Ermenekli Hasan Rüştü** (Okumuşgil)'e aittir.

Mahmut Kemal İnal, "Son Devir Türk Şairleri" adlı eserinde Ermenekli Hasan Rüştü hakkında şu bil-



Ermenekli Hasan Rüştü

gileri verir:

"Hasan Rüştü, müderris İsmail Hakkı Efendi'nin oğludur. 1869'da Ermenek'te doğdu. Rüştüye mektebinden sonra, Konya'da medresede bir müddet okudu. İstanbul'a geldi.

Atıf Bey'den dersler aldı. Mekteb-i Mülkiye (Siyasal Bilgiler

(3) Necdet Okumuş, Külâh-ı Mevlevî, İstanbul 2013.



### Mevlevi kıyafeti

Fakültesi)'ne girdi. Son sınıfta iken Abdülhamit idaresi aleyhine yazdığı şiirlerden dolayı 1895'te üç sene hapis yattı. Serbest bırakıldıktan sonra Ermenek'e gönderildi. O bir yolunu bulup yine İstanbul'a geldi. Bu defa da İzmir'e sürüldü. Lise ve Sanyai mekteplerinde öğretmenlik yaptı. İkinci Meşrutiyet'in ilanından sonra Midilli İdadisi'ne edebiyat öğretmeni oldu. Daha sonra Akhisar ve Alaşehir' de de öğretmenlik yaptıktan sonra Konya Lisesi edebiyat ve felsefe, Konya Kız Öğretmen Okulu edebiyat öğretmenliğine tayin edildi. 20 Mart 1930'da Konya Müzesi müdür muavinliğine tayin edilen Hasan Rüştü bir müddet sonra emekliye sevk edildi. 19 Ocak 1936'da Konya'da vefat etti."<sup>(4)</sup>

(4) Mahmut Kemal İnal, Son Devir Türk Şairleri, İstanbul



Edirne Muradiye Mevlevihanesi haziresinde bir melevi kûlahlı şahide

İzmir Mevlevihanesi muhiplelerinden Ermenekli Hasan Rüştü'ye ait olan ve 11 Mart 1914'te Ahenk gazetesinde yayınlanan "Kûlah-ı Mevlevî" adlı şiiri "Fâilâtün/ Fâilâtün, Fâilâtün, Feilün" kalıbındadır.

### Kaynaklar:

- Abidin Uyar, "Ermenekli Hasan Rüştü", Yeni Konya, 19-23 Mart 19.
- Ahmet Çelik, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Konya Öğretmenleri, Konya, 2020. Konya Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Ermenekli Hasan Rüştü, "Kûlah-ı Mevlevî", Ahenk, sy.5371, 26 Şubat 1329/11 Mart 1914; Ceride-i Sufiye, 27 Cemaziyelevvel 1332/ 10 Nisan 1330, sy.93, s.465.
- Hasan Özönder, Tarihi Boyunca Mevlevî Kıyafetleri ve Sembolik Anlamları. Konya, 2006
- Mahmut Kemal İnal, Son devir Türk Şairleri İstanbul 1969, c.3. s.1517-1518.
- Mehmet Demirci, Kûlah-ı Mevlevî Şiirleri, Yeni Asır, 24.12.2012.
- Memduh Yavuz Süslü, Ermenekli Hasan Rüştü Hayatı ve Eserleri, Konya 1937.
- Necdet Okumuş, Kûlah-ı Mevlevî, İstanbul 2013.
- Necip Fazıl Duru, "Şâir Muhayyilesinde Mevlevî Kisvesi", Türk-İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi-Mevlânâ Özel Sayısı, 2007/3, s. 119-140.
- Ünal Şenel, "Manisalı Şairlerin Âhenk Gazetesinde Neşredilen Kûlah-ı Mevlevî Redifli Şiirleri", Uluslararası Mevlânâ Mesnevî Mevlevihâneler Sempozyumu Bildirileri, Manisa 2006, s.433-439.

bul 1969, c.3. s.1517-1518; Ahmet Çelik, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Konya Öğretmenleri, Konya, 2020, s.30-32

Şems-i âfâk-ı reşâdetdir külâh-ı Mevlevî,  
Nâşir-i nur-ı velâyettir külâh-ı Mevlevî.

Sâyesinde şân-ı âli kesb eder dervişler,  
Arş-ı kudsi-i saâdetdir külâh-ı Mevlevî.

Feyz bahşâ-yı dimâğ u kalb-i dervişân olur,  
Menba-ı ırfân u hikmetdir külâh-ı Mevlevî.

Fahrımızdır, tâcımızdır ber güzâr-ı pîrdir,  
Bûse-gâh-i ehli hürmettir külâh-ı Mevlevî.

Mu'lin-i izz ü Celâl-ı Hazreti Mollâ-yı Rûm,  
Efser-i şâh-ı tarîkattır külâh-ı Mevlevî.

Nokta-i aynil-yakîni gösterir âriflere,  
Dûrbîni sırr u vahdetdir külâh-ı Mevlevî.

Dikkat eyle ilvegâh-ı aşkı gör fevka'r-ruûs,  
Kalb-i aşk-ı hakîkattır külâh-ı Mevlevî.

Târem-a'lâ-yı lahûtûn ulu kandilidir,  
Maşrik-ı mihr-i kerâmettir külâh-ı Mevlevî.

Târ ü pûdi yoksa da dibâceden kıymetlidir,  
Ma'nevî bir câh u servettir külâh-ı Mevlevî.

Devre girmiş, leff edilmiş Mesnevî evrâkıdır,  
Serde tomâr-ı fazilettir külâh-ı Mevlevî

Levh-i vecd ü şevka nûrânî devâir resm ider,  
Re's-i pergâr-ı mahabbettir külâh-ı Mevlevî.

Bâd-ı ıskullah ile eyler temevvüc dâmenî,  
Cezbe meydânında râyettir külâh-ı Mevlevî.

İrtikâ ittü, sırr-ı merdân-ı Hak'ta tuttu yer,  
Yâsemîn-i bâğ-ı izzettir külâh-ı Mevlevî.

Bir eliftir nüshâ-ı kübrâ başında munceli,  
Mebde-i âyât-ı kudrettir külâh-ı Mevlevî.

Mâlik-i tennure-pûşun rif'atin iş'âr ider,  
Necm-i gîsudâr-ı devlettir külâh-ı Mevlevî.

Berk ü şâhî eyliyor sahn-ı semâ'ı dil-güşâ,  
Sâkı- tûbâ-yı nezâhettir külâh-ı Mevlevî.

Zîrîne girdim bu sakf-ı izzetin buldum huzûr,  
Ömrüme daru's-selâmettir külâh-ı Mevlevî.

Dest-i nûri-i cenâb-ı pîrden **Rüşdî** sana,  
Lütf u ihsândır, inâyettir külâh-ı Mevlevî.

شمس آفاق رشادتدر کلامه مولوی  
ناشر نور ولايتدر کلامه مولوی  
سایه سنده شان نالی کسب ایدر درویشلر  
عرش قدسی سعادتدر کلامه مولوی  
فیضبخشای دماغ و قلب درویشان اولور  
منبع عرفان و حکمتدر کلامه مولوی  
نختر مزدر ، تاجزدر ، برکداز بیردر  
بوسه گاه اهل حرمتدر کلامه مولوی  
معان عز و جلال حضرت منلای روم  
افسر شاه طریقتدر کلامه مولوی  
نقطه عین الیقینی کوستر خار فایره  
دورین سر وحدتدر کلامه مولوی  
دقت ایله ؛ جلوه گاه عشق کور فوق الرؤوس  
قلب عشاق حقیقتدر کلامه مولوی  
طلام اعلاى لاهوتک اولو قند ایدر  
مشرقی مهر کرامتدر کلامه مولوی  
تار و پودی یوکسده دیباچیدن قیبتلیدر  
معنوی بر جاه و ترونددر کلامه مولوی  
دوره کبریت ، لطف ایداش مشوی اورا قیدر  
سرده طومار فضیلتدر کلامه مولوی  
لوح وجد و شوقه نورانی دوائر رسم ایدر  
راس برکار محبتدر کلامه مولوی  
باد عشق الله ایله ایلر موج دامنی  
جذبہ میداننده رایتدر کلامه مولوی  
ارتقا ایتدی سر مردان حقدده طوتدی جای  
باسمین باغ عزتدر کلامه مولوی  
بر القدر نسخه کبری باشنده منجلی  
مبدأ آیات قدرتدر کلامه مولوی  
سالک شور پوشک رفعت اشعار ایدر  
نجم کيسودار دولتدر کلامه مولوی  
برک و شانشی ایلور سخن سباهی دلکشای  
ساق طوبای تزاہتدر کلامه مولوی  
زیرینه کیردم بو سفن عزتک بولدم حضور  
عزیزه دارالسلامتدر کلامه مولوی  
دست نوری جناب بیردن رشدی سکا  
لطف و احساندر ، عنایتدر کلامه مولوی  
ازمیر مولانا عیسی مجلندن  
ارمنا کئی حسن رشدی

Av. Serdar  
CEYLAN



## YALVAÇ BAĞKONAK (ÖRKENEZ)'DAN MUŞ MUHACİRLERİNDEN CAFER DOĞAN (1906-1980)

Osmanlı Devleti 20. yüzyılın ilk çeyreğini, bu son devrini çok büyük kayıplara ve yıkımlara sebep olan savaşlar ve iç karışıklıklarla geçirmiştir. Osmanlı Devleti parçalanmış, Anadolu'da da pek çok ocak sönmüş, yetim çocuklar, dul eşler, evlat acısı ile yanan anne babalardan oluşan ve İstiklal Savaşını da veren bir kuşak Türkiye Cumhuriyeti'nin de ilk kuşağı olmuştur.

Balkan Savaşları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki dört devlete karşı 1912 - 1913'te yaptığı

savaşlardır (8 Ekim 1912 - 29 Eylül 1913). I. Dünya Savaşı ise (Birinci Cihan Harbi), 28 Temmuz 1914 tarihinde Avrupa'da başlamış, ancak dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin katılması ve diğer kıtalardaki sömürgelere de yayılması nedeniyle "Dünya Savaşı" "Büyük Harp" olarak da adlandırılmıştır. 11 Kasım 1914 tarihinde Osmanlı Devleti "Cihat-ı Ekber" ilan etmiş, I. Dünya Savaşı'na girilmiştir.

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu'nun Kafkas seferi büyük hezimetle sonuçlanmış, Rus orduları Doğu Anadolu'yu işgal etmeğe başlamıştır. 1915 yılında Ruslar Eleşkirt ve Pasinler üzerinden Malazgirt'e doğru ilerlemiş, bundan cesaret alan Ermeniler Rus işgalini kolaylaştırmak için Muş Varto ve Bulanık'ta Müslüman köylerine saldırılar düzenleyerek katliamlara girişmiştir. Rusların desteklediği Ermeni katliamlarından korkan halk Elazığ ve Diyarbakır tarafına kaçmağa başlamıştır. 1915 yılının Şubat ayında Varto, 1916 yılında da Muş Rus ordusunun eline geçmiş, Rus ordusu içerisinde gönüllü askerlik yapan Ermeniler asırlar boyu beraber yaşadıkları Muş **halkını katletmeğe başlamışlardır.**

Bu dönemde Muş ve havalisinde de yapılan katliam ve mezalimi anlatmak, dönemin şahitlerini, arşiv belgelerine geçen ifadeleri okumak bile yürekleri parçalanmaktadır<sup>(1)</sup>.



Cafer Doğan (1906-1980)

(1) Bu konuda bknz: Yılmaz Karadeniz, "Bitlis ve Muş'ta Ermeni Mezalimi (1913-1919), Yeni Türkiye, 60, 2014.



Soy Ağacı 3: İbrahimzade Örkenez (Bağkonak) Kolu

Çocuk, yaşlı, kadın demeden acımasızca gerçekleşen katliamın sağ kalabilen şahitlerinin ifadeleri kayıtlara geçirilmiştir.

İşte böyle buhranlı bir devirde, Bitlis Eyaleti'ne bağlı bir sancak merkezi olan Muş'un Kale Mahallesi'nde 1906 yılında doğan Cafer (Doğan) ve ailesi de memleketlerini terk ederek, batıya göçe başladılar. Böylece 8-9 yaşlarındaki Cafer'in de çileli ve mücadelelerle geçen bir hayatı oldu.<sup>(2)</sup>

Küçük Cafer'in ailesi gibi Muş Kal'a Mahallesi'nden olan, 37 yaşındaki Jandarma Mevlüt oğlu Mahmud'un 6 Haziran 1916 tarihli Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kayıtlarına geçen ifadesi de katliamın, o dönemde yaşanan mezalimin delillerindedir.

Cafer de çok küçük yaşta bu katliamları yaşamış, ailesinden, komşularından pek çok kişi de bu dönemde şehit edilmiş, canlarına, ırzlarına, mallarına saldırılmıştır. Bu büyük travmayı o da uzun seneler

unutamamış, bazı dostlarına zaman zaman bu anılarını, çektikleri sıkıntıları anlatmıştır.

Cafer Doğan'ın babası Muş Kale Mahallesi'nden Mehmet Efendi'dir. Annesi ise Emine Hanım'dır<sup>(3)</sup>. Nusrettin ve Hanım isimli iki kardeşi vardır. Kardeşi Hanım'ın Selver Toplu<sup>(4)</sup> ve Mehmet Emin Bildi<sup>(5)</sup> isimli iki oğlu vardır.

Cafer Doğan, yaşanan bu katliam ve mezalimden kaçabilmek için, 1914-15 yıllarında memleketi Muş'dan ayrılarak ailesi ile muhacir oldu. Bu göç yolunda Diyarbakır'da kardeşi Nusrettin vefat etti. Annesi Emine Hanım ile birlikte Aydın Kuyucak'a geldiler. Annesinin de Aydın Kuyucak'da vefatı üzerine, küçük yaşta, çok çileli bir yolculukla, yürüyerek Akşehir'e sonra da Yalvaç Örkenez (Bağkonak)'e geldi<sup>(6)</sup>.

Günümüzde Isparta ilinin, Yalvaç ilçesinin, Bağkonak ismini taşıyan yerleşimin adı, 1958 yılında değiştirilinceye kadar adı Örkenez'dir.<sup>(7)</sup> Küçük Cafer gibi, yö-

(2) Cafer Doğan'ın sağlığında derlenip yazıya geçirilemeyen bu hayat hikâyesinden aileden temin edilemediği bilgisi ve belgelerle bu makaleyi hazırlamaya gayret ettik. Ancak beş yılı aşkın bir sürede sadece aile hakkında bazı bilgiler derlenebildi. İleride daha ayrıntılı olarak çalışılmasını beklediğimiz, doğudan gelen bu yetim muhacirler hakkında yazılacak pek çok şey bulunuyor. Benzer çalışmalar da bu konuya ışık tutacaktır. Prof. Dr. Halil Değertekin, Muhacirler (Tarihi Belgesel Roman), Kanguru Yayınları, Ankara 2015.

(3) Aile Muş, Kale Mahallesi, 32. Hanede nüfusa kayıtlıdır.

(4) Selver Toplu'nun İbrahim, Sami, Şani, Osman ve Necla isimli çocukları olmuştur.

(5) Mehmet Emin Bildi, Azize Hanım ile evlenmiş, İbrahim, Vedat, Suphi, Necdet, Gülây ve Yadıgar isimli çocukları olmuştur.

(6) Cafer Doğan, Örkenez'e geldiğinde Örkenez Nüfus Defteri'nin Yabancı 2. Hanesi'ne kaydolmuştur. Daha sonra kaydı Isparta, Bağkonak, 202. Haneye nakledilmiştir.

(7) Örkenez isminin anlam ve kökeni hakkında çetiiti



Cafer Doğan ve eşi Arife Hanım



Nusrettin Doğan (1925-2002)

reye gelen yetim ve öksüz çocuklar Yalvaç ve Akşehir'in Müslüman ahalisi tarafından himaye edilmiştir. Özellikle erkek çocuğu olmayan aileler veya erkek evlatlarını kaybetmiş aileler bu yetim ve öksüz çocukları evlerine almışlardır.

Küçük Cafer de Örkenezli Bilal Ali Efendi'nin oğlu Mehmet Ali Şahin (1882-?) ve ailesi tarafından himaye edilmiştir.

Henüz 16, 17 yaşlarındaiken Cafer, İbrahim Efendi ile (Mehmet Ali Şahin'in ablası) Azime Hanım'ın kızı Arife Hanım (1904-1972)<sup>(8)</sup> ile

tespitler yapılmıştır. Bağkonaklı Maarif Müfettişi olan Ömer Kuyumcu'nun tespitine göre; Örkenez ismi, günümüzdeki Bağkonak, Kozluçay, Kuyucak ve Çetince civarını fetheden komutan olan ÖRKEN ESE'den gelmektedir. Örken; Orta Asya Türkçesinde; erken, genç, bıyığı yeni terlemiş anlamına gelmektedir. Ese ise Türklerde eskiden beri erkek ismi olup, Orta Asya da ve halen Anadolu'nun birçok yerinde erkek ismi olarak kullanılmaktadır. "Genç Komutan" anlamına gelen ÖRKEN ESE, fethettiği bugünkü Bağkonakı yerleşme alanı olarak seçmiş, ailesi ve emrindeki diğer aileler ile birlikte buraya yerleşmiş ve kendi adını bu kurduğu yeni yerleşim yerine vermiştir. Bir diğer tespit ise; Türkmenistan sınırları içerisinde ülke'nin kuzeydoğusunda yer alan Köhne Ürgenç şehirden geldiği; halkın atalarının da yine zamanında Harzemşahlı devleti içerisinde yer alan bu şehirde yaşayan, Moğol istilası ve Cengiz Han'ın şehri yakıp yıkmasının etkisiyle Ürgenç şehri terk edip Anadolu'ya göç etmek zorunda kalan Kanglı-Kıpçak Türkleri olduğudur.

(8) Arife Hanım, ilk evliliğini Osman ile Raziye oğlu

evlendi. Eşi Arife Hanım, bir kolu da Konya Tuzlukçu ilçesinde bulunan İbrahimoğulları'nın<sup>(9)</sup> ahfadından bir aileye mensuptur. Arife Hanım, ilk evliliğini Osman ile Raziye oğlu Şevket (1895-1917 şehid) ile yapmış, Şevket'in askerde şehit olması ile çok küçük yaşta dul kalmıştır.

Arife Hanım'ın babası; İbrahim Efendi (1879-1911); Çomakoğlu Halil Efendi ve (Ali ile Ümmühan kızı) Emine Hanım (1854-1908)'ın oğludur. İbrahim Efendi, Azime Hanım ile evlenmiş, Arife (1904-1972), Ümmühan (1898-1932) ve Elif (1911-1984) isimli üç kızları olmuştur. İbrahim Efendi'nin kardeşi Süleyman Çomak (1882-1940)<sup>(10)</sup> ise Mustafa ile Raziye kızı

Şevket (1895-1917 şehid) ile yaptı. Şevket'in babası Çil Yusuf oğlu Osman ile Şerife Hanım'ın oğlu Osman (1861-1907)'dir. Annesi Musa ile Keziban kızı Raziye Hanım'dır. Aile "Yelaldı" soyadını almıştır. Isparta, Bağkonak, 128. Hane'de nüfusa kayıtlıdır.

(9) İbrahimoğulları'nın Örkenez Kolu, Arife Çomak Doğan ile kızkardeşi Elif Çomak Cavdar'ın neslinden devam etmektedir. İbrahimoğulları'nın (İbrahimzade Ailesi) Tuzlukçu kolu için bkznz. Serdar Ceylan, "Hacı Muhasip Mustafa Ali Ceylan (1928-2015)", Hacı Muhasip Mustafa Ali Ceylan Özel Sayısı, Akademik Sayfalar, 24 Şubat 2016, C. 16, S. 5, s. 65-80.

(10) Çomak Ailesi, Isparta, Bağkonak, 47. Hane'de nüfusa kayıtlıdır.



Şerife Hanım (1886 - 1928) ile evlenmiş, Raziye (1902-1924), Sultan (1911-1919), Fadime (1910-?) ve Yaşar Çomak (1926-1995) isimli çocukları olmuştur.

Arife Hanım'ın annesi; Azime Hanım (1880-1934)'ın babası İsmail ile Ayşe oğlu Bilal Ali Efendi (1852-1919)'dir. Annesi, Mehmet ile Alime kızı Raziye Hanım (1851-1927)'dir. Raşit (1889-?), Keziban (1898-1983) ve Mehmet Ali Şahin (1882-?) isimli kardeşleri vardır. Mehmet Ali Şahin, Abdullah ile Ümmühan kızı Şerife Hanım (1887-1942) ile evlenmiştir.<sup>(11)</sup>

Cafer Doğan ile Arife Hanım'ın, Emine (Turşucu) (1922-1992), Nusrettin (1925-2002), Ekrem (1930-

1930), Şahabettin (1933-1945), Türkan (1936-2015), Ekrem (1939), Gülcihan (1942-?) ve Makbule (1946) isimli çocukları oldu.

Kızı Emine Hanım, Osman Turşucu (v. 1994) ile evlendi. Mevlüt, Metin ve Serpil (Yelaldı) isimli çocukları oldu.

1980 İhtilali'ne kadar Bağkonak Belediye Başkanı<sup>(12)</sup> olan oğlu Nusrettin Doğan (1925-2002), Şerife Hanım ile evlendi. Kadriye (Korkusuz), İshak Doğan isimli iki çocukları oldu.

Kızı Türkan Hanım, İbrahim Kalender ile evlendi. Ümran (Doğan), Asiye (Turşucu), Ünal

(11) Şahin Ailesi, Isparta, Bağkonak, 26. Hane'de nüfusa kayıtlıdır.

(12) Örkenez Köyü, 1958 yılında belediye olmuştur. Bu tarihte köyün adı Örkenez'den Bağkonak'a değiştirilmiştir. 2014 seçimlerinden sonra nüfusu 2000 in altına düştüğü için kasabadan köy statüsüne düşürülmüştür.



### Cafer Doğan ve ailesi, torunları

Kalender<sup>(13)</sup>, Fatma Aydoğan, Yunus Kalender<sup>(14)</sup>, Bekir Kalender<sup>(15)</sup>, Gülay (Başoda) isimli çocukları oldu.

Oğlu Ekrem Doğan, Nazife Hanım ile evlendi. Sidret (Ayaz), Cafer Doğan, Arife (Balcılı), Özlem ve Derya isimli çocukları oldu. Ekrem Doğan ve ailesi, Almanya Gunzburg da yaşamaktadır.

Kızı Gülcihan Hanım, Mehmet Kılınç ile evlendi. İbrahim Kılınç<sup>(16)</sup>, Kezban (Kalender), Tevfik Kılınç, Selma (Erol), Zeliha (Korkusuz) ve Belma (Ünal) isimli çocukları oldu.

Kızı Makbule (1946), Celal Başkale ile evlendi. Ümit Ali Başkale, Abdullah Başkale, Alime (Çağlar), Arife (Turşucu) isimli çocukları oldu.

Cafer Doğan, zorluklarla ve çileli

geçen çocukluk ve gençlik yıllarında çok çalışır. Ticaretle uğraşır, bakkal dükkânı işletir, kahvecilik yapar. Yalvaçlı, Akşehirli, Şarkıkaraağaçlı esnaflarla dost olur, yörede tanınır. Eşinin Akşehir ve Tuzlukçu'daki akrabaları ile de görüşmeye devam eder. Kısıtlı imkânları da olsa dini bilgi ve görgüsünü de artırmıştır. Örkenez'de tarım ve hayvancılık ile de uğraşmıştır. Yalvaç'a gelen Muş'lu bir mal müdürü ile tanışır ve hayat hikayesini anlatır. Mal Müdürü'nün izinde Muş da yaptığı araştırma ile 34 sene sonra kız kardeşi Hanım'ın yaşadığını öğrenir ve aileler tekrar görüşmeye başlar.

Ailenin ikinci ve üçüncü kuşakları günümüzde Almanya, Fransa ve Hollanda da yaşamakta yaz aylarında ziyaret için memleketlerine gelmektedirler.

Bağkonak'da 6 Ocak 1980 tarihinde vefat etmiş, Bağkonak Mezarlığı'na sekiz sene önce vefat eden eşi Arife Hanım'ın yanına defnedilmiştir.

Allah rahmet eylesin...

(13) Ünal Kalender'in oğlu Mert Kalender Almanya Ligi Ausburg da futbolcudur.

(14) Yunus Kalender'in kızı Turkan Kalender Fransa'da hemşire olarak çalışmaktadır.

(15) Kocaeli Endüstri Meslek Lisesi mezunu olan ve Hollanda Eindhoven Philips de mekanik teknisyeni olarak çalışmakta olan Bekir Kalender'in kızı Ezgi Kalender, Hollanda Tilburg Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve master programından mezun olmuştur.

(16) İbrahim Kılınç'ın oğlu Gökhan Kılınç, Fransa Lion Polis Akademisi mezunu olup polis olarak görev yapmaktadır.